

פירושם על איבת לרשב"ם לר' יוסף קרא לר' מנחם ולאיש פלוני ז"ל

המקונן אשר יסד מגילת קינות אחו שיטתו לקונן בנוהג
 שבשולם בני האדם אשר האלמנה הנשארה יחידה ובדודה שכולה
 וגלמודה מכל ילדי ומאשה קוראה לתקונות להרבות קינות עלי'
 ופעמים הן תקונות במקום האלמנה כאלו הגיע הרעה עלי'
 ופעמים הן מדברות לאלמנה בקינתן ומחאוונת עלי' ופעמים הן
 מספרות קורות ואודות האלמנה לאחרים מחוץ קינתן . כן יסד
 המקונן הזה אח קינתו על ישראל פעמים הוא מדבר במקום כנסת
 ישראל ופעמים הוא מדבר אלי' ופעמים לאחרים עלי' . ואמר
 רבותי ירמיה' כתב מגילה זאת והיא המגילה אשר שרף יהויקים מלך
 יהודה באש אשר על האח ועל אותה שנשרפה הוסיף עלי' דברים
 שנאמר (ירמיה ל"ו) ועוד טוסף עלי' דברים רבים כהמה כי מתחלה
 לא נכתבה טלה עד לבסוף:

פרישה א'

בדד, שם דבר יחידות וזוגותו דבר, משל. העיר, יושלים.
 רבתי, היו"ד אינה יחירה כי אם שהמעשה קבוע ורגיל להיות תמיד

המקרא מטיל בו יו"ד לפעמים כמו היושבי בשמים כי בכל עת הוא יושב בשמים וכן העיר הזאת תמיד היתה נהוגה להיות רבה ועלמה צרוב עמה. היתה למס, לשון הווה וכן ישבה לשון הווה וגם רוב המגילה בלשון הווה. כאלמנה. נשארה יחידה מבטל ויושבת לבילה וחפיות ראשה. רבתי בגוים, תמיד היתה רבנית בין האומות. שרתי במדינות, תמיד היתה שרית וגברתנית¹ במדינות. מלה כפול הוא ואין היודיץ יתירוח. היתה למס, עתה נהפך להפך וסיבה שהאומות היו מעלין לה מס בימי קדמה ועתה היא להם למס עובד: ר' שמ': בכה הבכה בלילה, דוגמת כי וגם חונה. ודמעתה על לחי, בני סלה דומה לזה שבוכה בלילה. בשעה שאין בני אדם מלויין אללו לנחמו ובוכה דמעה אחר דמעה עד שדמעותיו דביקים לו על לחיו, שזה שבוכה ביום באים בני אדם אללו ומשעשעים וינחמים אותו אבל הבוכה בלילה עד שדמעותיו דביקים על לחיו אף הוא כשבוכה ביום דומה לבוכה בלילה ודמעתה על לחי מחוך שאין לה מחס. מכל אורהבי, פתרונו מכל אותם האומות שהיו דומין לשעבר כאורהבי. כל הנעי בגדו בה היו לה לאויבים, כל הגוים שהיו נראין לה לשעבר כאחים וכרעים בשעת גדולתה עכשו בשעת נרחה בגדו בה ולא די שלא עזרו לה אלא שהיו לה לאויבים. בגדולתה של ישראל אורהבי הי' חירס לדוד קורא לשלמה אחי דכתיב מה הערים אשר נתת לי אחי, צירידתן הוא אומר על שלשה פשעי אור ועל ארבעה לא אשיבנו על הסגירם גלות שלמה לאדום ולא זכרו צרית אחים. גלתה יהודה מעוני ומרוב עבודה היא ישבה בגוים ולא מצאה מנוח, המקרא מסורס הוא וכה פת' מיום שגלתה יהודה וישבה לה בגוים מאותו היום לא מלאה מנוח מחמת עיניו שהאומות מענין אותה ומעבודה קשה שמעבדין אותה. כל רודפי השיגור בין המצרים, שכן אחת מולא שבכל מקום שהיו

¹ בבי' וגבר סגנית.

ישראל בורחים כשהיו מגיעים למיזר שכיניהם באים ומסגירים אותם. ברחו למערב באו עוזים והסגירו אותם, דכתיב על שלשה פשעי עזה ועל ארבעה לא אשיצנו על הגלותם גלות שלמה להסגיר. אדומים הורגים אותם דכתיב על שלשה פשעי אדום ועל ארבעה לא אשיצנו על רודפו בחרב אחיו ושחת רחמיו ויטרוף לעד אפו ועברחו שמרה נלח. דרכי ציון אבילות, עד כאן דבר ביהדות העיר והכל מוסב על העיר ועתה מדבר בדרכים שנשחנו ממנהגם, הן מליאות גידולי ירק מחמת שאין עולין לרגל זו היא אבילות דרכים. מועד, לאוכל מועד של הקב"ה: ר' שמ'. כל שערי, שהיו פהוטים חמיד יומם ולילה לא יסגרו שבאים לה ישראל מכל עריהם עכשיו שוממין שאין איש יונא ונכנס בהם. בהניה, שהיו מקבלים מישראל עשרים וארבעה מחנות כהונה עתה נלחמים: ר' יוס'. בתולותי, שהיו שמיחות עכשיו הן מליאות יגון. נוגות, מן יגה הוא מהטופי פ"א פעל ולמ"ד פעל כמו נטה, נכה וכן כי ד' הוגה אשר הוגה ד' שלפנינו. מגורת יגה יאמר יגון כמו מן חרה חרון, חזה חזון. ודיא, ציון עלמה תה לה מהם: ר' שמ'. היו צרי' לראש, כשהיו ישראל עושין רעו של מקום נאמר בהם ונתקד ד' לראש ולא לזנב חטאו לפניו היו צרי' לראש: ר' יוס'. אויבי' שלו, שלוח כי הו"ו של שלו היא יסוד בחיבה מגורת שלוח, ואל חתמה על אשר חבא ו"ו בסוף חיבה בשרק כי ו"ו אחרונה.... (אמר אהרן כאן הסר). זכרה ירושלים ימי עני' ומרודיה כל מחבורי' אשר היו מימי קדם, סק מנהג אדם שחבר בימי עניו ימי הטובה שהי' בטוב וכן איוב הוא אומר מי יתני כירחי קדם וגו' כאשר הייתי בימי חורפי אף כאן בימי עני' ומרודי' של ירושלים מזכרת כל מחמדי' אשר היו מימי קדם. ראזה צרים שחקו על משבחי', על ששבת ממנה כל טובה. לנידה היתה, לנד. כל מכבדיה, לשעבר הוילוח עכשיו. כי ראו ערותה, כשיגלו האומות את ערותה. כל מעשי' מדמה לאשה זונה שבושטים אותה משפט נולפת העמדת אלוף יעורי' ואת ברית אלהי' שבה.

טומאתה בשולי' לא זכרה, דברו הנביאים לשון נקי' שולי' הוא' מקום ערוחה, וכן פת' בהיותה בשלוותה וטומאתה בשולי' שהיתה מונה תחת בעלה באהבת ד' אח יהודה והמה פונים אל אלהיהם ולא זכרה כי מרה תהי' באחרונה. וחרד פלאים, כמו והפלה ד' אח מכותך. כי הגדיל אויב, כלומר כי הגדיל חויב לעשות. כי ראתה גיים באו מקרשה, אשר איך לשעבר לא יבאו בקהל לך, חוץ שלא היו כשרין לבוא בקהל טון עמון ומואב ואדום עד דור שלישי והם באו מקדשה ולשעבר לא היו ראויין לבא בקהל ד' ועכשיו באו אפי' מקדשה שלא תאמר בני אדם שהן זרים ליכנס לבד בקודש אבל כשירים הן לבא בקהל גם הם באו מקדשה. זוללה, לשון זולל, כי הייתי זולת לבני אדם. לא אליכם כל עוברי דרך, לא יבא אליכם כל עוברי דרך מה שהגיע אלי בעוני. הביטו וראו אם יש מכאוב במכאובי, אשר פעל עמי כמה דורות הטאו מיום שנכנסו לארץ ובטלן לא נחרבה ירושלים בימיהן אלא בימיו. אשר הוגה ד' ביום חרון אפו, אשר שבר ציוס חרון אפו. ממרום שלח אש בעצמותי, כמו וירד על הכרובים ועל החימרות את הזכב. נשקד על פשעי בידו, פי' ניבט על פשעי כמו ועולתה קפלה פי' ופת' טפה ומביט על כל פשעי והכל פקוד בידו. ישחרנו, פשעים רבו והלכו עד שרבו שריגים עד שעלו על זוארי והכשיל כחי. סלה כל אבירי, סלה מגרת וסר מרע משחולל שפת' עשו' כמסילה והכל דשן בה אף כאן סלה רמס כל אבירי וישימם כעפר לדוש. גח דרך ד' לבחולת בת יהודה, לעס יהודה שדומה לבחולה היושבת בשלוותה שלא נסחה כף רגלה הג על הארץ. פרשה ציון, שזברה ידי' כמו הלא פרח לרעב לחמך שפחתו צנע לרעב זון לא יפרשו להם על אבל לנהמו פחתו לא שבו לחם על אבל להבריא. קראתי למאהבי המה רימוני, אומות עולם שדבקתי בהן באהבה כמו בני אשור ובני צבל ונ' הם הריעו לי יחר מכל האומות. מייעי חמרמרו, כאותה ששנינו נחמרו בני מעי' פת' מעי רחמו. כל

אויבי שמעו, שהיתה גזירה נגזרה מאחך. הבאתה יום קראת;
 מנחה שנים שקראת על ידי הגזיח לבוא נבוכדנצר על ירשלים
 ולהחריבה. אמר ר' לוי שמונה שנים היתה בת קול מפולגת בביתו
 של אחוה רשע ואמרה עבדא בישא קוס מחוב ביתא דמך דבנאי
 לא שמע לי:

פרשה ב'

איבה יעיב, פתרונו יחסיך לשון עבוס. ולא זכר הרום
 רגליו, בית המקדש שהוא הדוס רגליו כמו שאמר ישעי' ושוליו מלאים
 את ההיכל ופתרו בו אנשי פתרון הוא יושב על כסא רם ונישא
 והדוס רגליו ממלאים את ההיכל כלומר שגבוה כל כך שבשמים הכין
 כסאו והדוס רגליו מביעין להיכל שלמטה, וכן ישעי' הוא אומר השמים
 כסאי והארץ הדוס רגלי, ופי' יונתן זה בית המקדש. השיב אחור
 ימינו, שהיתה ממונה על ישראל עד עכשיו שהאומות רעים שנאמר
 ימיןך ד' נאדרי יבח ימיןך ד' חרעך אויב ועכשיו עמדה לו מנגד.
 השיב אחור ימינו, בנד ימינו רטיירש"ט שמי"ן² בלע"ז, כלומר
 השיב ירו מלעזרס כסס שהי' למוד לשעבר. נצב ימינו כצר,
 ימינו שהיתה עומדת לכס לעזרה הפכה להס להיות רעה. וירב
 בבת יהודה, פתח' ויגדל בבת יהודה. חאנייה ואניי', חנינות
 וחבילות. ואלו הי' נקוד וירב הי' פתח' ויגדל כמו וירב העס.
 ויחמם כגן שבו, ויחמוס פתח' ויגל³ חניילח"ר בלע"ז כמו נארת
 ברית עבדך. נטה קו, נטה עליהם מדת הדין. אומללו, נחח

² Retirast sa main, et jogg an sich seine Hand.

³ ערבוב דברים יש באן כי ויגל הוא דוגמת וירב ועיין ברש"י.

ונפסקו, וכל לשון אומלל פתח פסק וכן פרח הלבנון אומלל, פסק
 מעשות פרי כשם שהי' למוד וכן רצה בניס אומללה פסקה מלהוליד
 ועמדה מלדה. מלכה ושרי' בגוים אין תורה, כלומר אין יכולין
 לעסוק בתורה בגלות מחז' עבודה, וגם נביאי' לא מלאו חזון מהי'
 מיום שגלו. מה אשורה לך ואנחמך, שאוכל לומר והלא לאומה
 אחרת אירע כאשר אירע לך שאין לך אומה שאירע לה כשם שאירע
 לך שחראי אותה ונחמת, ומי גרם לך כל הרעה הזאת נביאיך שחזו
 לך שוא וחפל כשם שאמר יחזקאל אמור על טחי תפל. תפל, הוא
 חומר שאין הסיד מעורב בו שאין הסיד דבוק בקור ללא היום טחים
 בכוחל ומחר באים רוחות גדולות ומפילין אותו חף כאן נביאיך חזו
 לך שוא וחפל שחזו לך משאות שוא ומדוחים לאמר יהי' לך שלום.
 ולא גילו על עונך, ולא גילו אחריתך. כי מרה חיה' אחריתך.
 להשיב שבוחך, כדי שחשבו בחשובה ושב ד' אלהיך את שבוחך
 ורחמך. ומרוחים, שהדיוח אהבם מדרכי המקום. בצע אמררו
 אשו עוה וגו', השלים דבררו אשר גזר מימי קדם שהיתה גזירה
 מימי משה והשימותי את מקדשיכם. בצע, פתח השלים כמו והי'
 כי יבצע את כל מעשהו. בתחלה לא נעקו אלי בלבם אבל כשבאחה
 להם נרה וטקה צעק לבם אל ד'. אל תחני פוגח לך, פתח
 מעגל כמו עיני נגרה ולא תדמה מאין הפוגח. קומי רוני בלילה,
 שקרוי רון כשישאו בני אדם קולם וירונו כאשר יגלו, כך קרוי רון כשיחן
 קולו בבכי, כי רון לשון המון ולשון הון למשש וכן לקינה כדאמרין
 ותעבור הרינה במחנה. למי עוללת בה, כאשר עוללת לי השמע
 עם שהכלנה נשים פרים עוללי טפוחים כשם שנסים רחמיחה ביטלו
 ילדיהן להברות לנו, מי ראה שיהרג במקדש ד' כהן ונביא כשם
 שנהרנו על עבודתן כהנים. תקרא כיום מועד מגורי מסביב,
 תקרא מועד לשבור האומות שהייתי להם מגור מסביב כיום מועד
 שקראת עלי לשבור בחורי. אשר טפחתי, הגדלתי טפחים טפחים
 ונביחי בא אויב וכילס:

פרשה ג'

אני הגבר ראה עני, גרנטמליי"א ודו"ד' (בלע"ו פלומר. כך
אני אדמה עלי; יכול כל אדם לומר זה הגבר ראה עני. בשבט
עברתו, של הקב"ה שכל הוציאים נתנבאו על חורבן הבית ונכולם
לא נחרב הבית בימיהם. אלא בימי... אך בי ישוב יהפוך ירון כל
היום, כל האומות חוטאין ואין לך אומה בעולם שהקב"ה פוקד
חדיר עוונה עלי' אלא על ישראל הה"ד אך בי ישוב יהפוך ירו. כל
היום... בלה. בשרי. ועורי, כלומ' לבול עץ אסגוד. בנה עלי;
מטדות. ויקף ראש ותלאה. לשון עייפות ויגיעות. במחשכים
הושיבני כמתי עולם, כמו והי' לך ד' לאור עולם מעולם. אע"פ
שהושיבני במחשכים גדר בערי שלא אצא, ואילו הושיבני במחשכים
ולא גדר בעדי הי' לי קסה ללאח וכל שכן שהושיבני במחשכים וגדר
בעדי, ולא עוד אע"פ שגדר בעדי הכביר. נחשתי נחשתיים שאני
חסור בהם כבידים הם כל כך שאני יכול ללכת בהן, ואפי' אם
הושיבני לאור עולם יומם ואפי' לא גדר בעדי. שמה חומר אם לבקש
משם אה ד'. ומלאחי שהרי מידחו מוליא ממסגר. חסיר ומבית כלל
יושבי חשך ואם אזעק ואשוע סחם חפילתי. גדר דרכי בגוית
נתיבותי. עוה; חד') דהוי פרי בחר תורת'. פה נחרה עד לאשחכח
יהיב צנבל רומי יתיה. חד צנבל ומכיס ציה דהוס ירושלמי חמ' לי
מתי אחית אל הה"ד גדר דרכי בגוית: דרכי סודר, סך אח
דרכך בסירהים שאינו יכול למנוח נתיבות. ויפשאני, פחר' ויבקיעני
כמו-אילן שנפשא (שציעים ל"ח). כמטרה לחץ, שכל הרוגה לירות
מורה צו כל האומות: הביא בכליותי בני אשפתו, ומסקימני לי

(1) Bahrtweilich je ressemble voir, ich gleiche zu sehen.

(2) עיני ירושלמי. סבא סעשר שני פרק ה' וסדרש. איכה פסקא גדר בעדי.

למטרה ירה בו חילים שאלם מניח חילו באשפה. ויגרם בחצץ שיני,
שכשהיו מגלין הוחן היו לשין בעפר לחמם והעפר הי' נכנס בין שיניהם
והיו שיניהם משחברין. נשיתי טובה, כל אדם שמוליכין אותו בשני
הוא נשוי מכל טובה. (זכור חזבור⁶), יודע אני כי פנה היום בן
שחלה עניי ומרודי. והשווח עלי נפשי, עד שיבא אותו יום תשוב
עלי נפשי וק' יסד ר' אליעזר קלירי (צפ' זכור), „בזאת ידעתי כי
יש לך לזכור אבל תשוב נפשי עד שתזמר“ . זאת אשיב אל לבי,
כשנפשי שוחה על אורד⁷) גלותי אשיב אל לבי ועל ק' אוחיל.
ומה הוא הדבר שאשיב אל לבי חסדי ד' כי לא תמנו, אשר גמלני
מהם והחסדים שגמלני ברחמיו כי לא תמו שלא תמנו ביד נבוכדנצר
ודבר זה גרם שלא תמו בידם כי לא כלו רחמיו של הקב"ה שגמלני
ברחמיו שלא תמו לשעבר בגלות צבל מובטח אני שלא יכלה רחמיו
ממני בגלות שלא נכלה בגלות זה. חרשים לבקרים רבה אמונתך,
החסדים שהראני בצבל שלא תמו ולא בצבל בלבד הראני חסדיו
אלא חרשים לבקרים בכל יום ויום מתחדשים החסדים שלא אחד
בלבד עמד עלינו לכלותינו לולי חסדיך שמלילנו מידם. רבה אמונתך,
אמונתך שהיה רבה שהבטיחנו ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם
היא עמדה לאבותינו ולנו שלא כילוו המלכיות. טוב ד' לקויו,
טוב ויחיל ורומם, פתח ויהי' תלפה לחשועת ד'. רומם, פתח
תלפה כמו חמו עד הגיענו אליכם. טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו,
הרי נולח כשיזקן אשרי לו לאדם שפרע כבר כל שטרי חובותיו שאעפ"י
שהוא רעב יהי' שמת לאחר זמן אשריהם לישראל שנטלו כבר איספוספסן
שלהן על עונותיהם ואוי להם לאומות העולם שעתידין ללקוח על
כל עונותיהם, וכך הוא אומר חם עוונך בת לין לא יוסיף להגלותך
פקד עונך בת אדום. ישב ברד וירום, אין טוב באדם שיטב בדד

⁶ הובא ברש"י בשם מ"א.
⁷ בב"י ארד.

וידום על גזירה שנגזרה עליו. כי נטל עליו, כשה' נטל עליו שום
 גזירה. אך ר' מנחם בר חילבו פי' וידום לשון מחשבה וק פי' ישב
 בדד וחושב בדברי תורה והמקום נטל עליו שכל טוב כמו כאשר
 דמיתו. ואני פירשתי אחר הענין. כי לא יזנח לעולם ד', עכשיו
 סחן טעם על כל מה האמור למעלה מפני מה טוב לגבר' כי ישא
 עול מנעוריו כלומר טוב להם לישראל לישא עול האומות ואין טוב
 באדם שישב בדד וידום על כל מה שהקב"ה נטל עליו. יחן למכרו
 לחי, כי לא יזנח לעולם ד', אם היום נושא עול האומות מחר
 ירט לח עונם כך היא המדה. אם הוגה, ואם שבר אוחס יחזור
 וירחם כרוז חסדיו. כי לא ענה מלבנו ויגה בני איש, כי לא
 מלבו ומרצו ענה בני איש והוגה אוחס ואין רצונו ומפני לדכא
 תחת רגליו כל אסירי ארץ כל המאסרין בייסורין, כי לא מלבו
 ענה מוסב חף לדכא תחת רגליו וכה פתח' כי לא מלבו ולא לרצונו
 לדכא תחת רגליו כל אסירי ארץ כל הנכנעים בעמל ולא מלבו להטות
 משפט גבר נגד פני עליון לעשות אדם בריבו ד' לא ראה. לא ראה;
 פתח' לא הוכשר בעיניו לעשות אדם בריבו כמו רואה אני את דברך.
 לא ראה נוו"ד"ג) בלע"ו. מי זה אמר ויהי ד' לא צוה, אם
 אחר לך אדם שנוי דבר זה שישר בעיני המקום לעשות אדם בריבו
 ולדכא תחת רגליו כל אסירי ארץ אל תאמין שדבר זה ד' לא אה
 מהיכן ילחח עמל מאין בא להם שדכאין אסירי ארץ מאין באין
 עליהן יסורין לעולם וכי עולם הפקר הוא, והואיל ד' לא אה מפי
 עליון לא תצא הרעות והטוב, אלא מאילי' באה הרעה על עושי
 הרעה והטובה על עושי הטובה. נמצינו למידק שאדם גורם רעה
 לעצמו וגורם טובה לעצמו ומאחר שהעולם גרמו רעה לעצמן על עושי
 רעה בייסורין באין על האדם אין לו להתאונן לאדם על-ייסורין
 ועל מדה פורעניות אלא מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו

שגרמו לו להביא רעה עליו. וכן יתוודה נחפשה דרכיו ונחקורה
 ונשובה עד ל'. נשא לבבינו אל כפים, פתח' עם כפים וכה
 פתח' נשא לבבינו עם כפים אל ד' בשמים ולא שיפרחם כפיו השמימה
 ויהי' בלבו ובידו מלא עבירות משלו⁺ משל לאדם שטובל ואוחז השרץ
 בידו השליך השרץ עלתה לו טבילה לא השליך השרץ מידו לא עלתה
 לו טבילה אף נשא לבבו עם כפיו אל ה' השמימה תשובתו מתקבלת.
 הוא סיסד ר' שלמה הבבלי⁺ שזה לכף שית הקרב שלך שרץ טבילה
 תעל. נחנו פשענו ומרינו, הי' לך לסלוח ואחה לא סלחת,
 נחנו עשינו את שלנו שאין אדם אשר לא יתעא ואחה לא עשית את
 שלך שאתה נקראת מרבה לסלוח ואחה לא סלחת. ומדרש נחנו פשענו
 ומרינו ואחה לא סלחת, פתח' אם אנו עשינו שלא כדין וגם אחה
 נהגת עמנו שלא כשורה ולאס אנחנו פשענו ומרינו הי' לך לסלוח ואחה
 לא סלחת, חהו ששינו במכילתא נמלאת אחה אומר שלשה תובעים
 הם אחד חבע כבוד הבן ולא חבע כבוד האב זה יונה שבקש לבטל
 דברי המקום שלא להייב את ישראל וקם לברוח תרשישה לפי שאומות
 עולם קרובי תשובה הם אם אלך אל נינה כדבר ד' ויחזרו בתשובה
 נמלא הקב"ה כועס על ישראל ששלח אליהם ביד כמה נביאים שיחזרו
 בתשובה ולא חזרו. ואחד חבע כבוד האב ולא חבע כבוד הבן זה
 אליהו שאמר קנא קנאתי לד' אלהי ישראל כי עזבו בריתך ישראל.
 ואחד חבע כבוד האב וכבוד הבן זה ירמי' שאמר נחנו פשענו ומרינו
 ואחה לא סלחת. סהי ומאוס, פתח' כמו טלטול כמו ונסחתם
 מעל האדמה וטלטלינן. השימוני, פתח' אחה מסיס דבר זה הוזה.
 השאת, מנורת עד אשר אם שאלו ערים מנורת שואה ומשואה.
 פאין הפוגות, מאין מעור. עיני עוללה לנפשי, עוונותינו הטו
 אלה. צמתו בבור היי, ואעפ"י שנמתו בבור היי איני יכול לעלות
 מחוכו לא שת לבו גם לואה עד שידו אבן בי. צפו מים על ראשי
 אמרתי נגודתי, שצמן שאדם בבור עד ארבעותיו או עד מחיו
 עדיין יש תקוה אצל כסמים לפי עלי ראשו אז תאבד תקוהו ואומר

לכבדה תקותי, אבל אני אינו כן אלא העם. שפנו מים עלי ראשי
 ואני יכול לומר נגורתי הם ושלום ליה אגל מוביד סברי מנגדי אלא
 קראתי שימד ד' מבור תחתיות, מנלות אדום שנמשל לצור תחתיות.
 קולי שמעת וגו', בגלות אדום. קרבח ביום אקראך, ציוס
 שקראתיך מעוני מרדס הה"ד ויאגמו בני ישראל מן העבודה ויעקו.
 דאית ד' עותתי, עיוות שנעשה לי, שפטה משפט. החן להם
 מגינת לב, כמו אשר מגן לרד. תלאהך, כל תלחות שהבאת
 עלי חביא להם. וכן תמלא בסוף אלפ"א בית"א שחחר על האומות
 לפיים בהם ואומר. כן כשם שנעשית לה. כן עשה להם.

פרשה ד'

איכה יועם זהב, איכה יושך כמו כל הגוים לא עממוך
 וכן ארוס לא עממו ופת' איכה יועם זהב איכה נחשך אפיהם וחוארס
 של בני ציון שהי' קלסתר פניהם מלהיר מהב. ישנא הבחם הטוב,
 ואיכה ישחגה זיו פניהם של בני ציון שהי' דומה לכחם הטוב לאור
 הטוב. כל חבן הטוב. וכל חבן יקרה קורא כחם הטוב וכחם טהור
 וכשם שאמר איוב. בכתם טהור לא חסולה שאם אדם אור צנדי חופש
 תכלת ורקמה, וכל צנדי וכל כלי אור אינו קרוי כחם טהור אלא
 אבנים טובות ומרגליות הם נקראים כחם טהור. תשחפכנה אבני
 קודש, הקבועים בהם. בני ציון היקרים המסולאים בפו, שהיו
 פניהם מלכילות כמראה פו איד. נהפך חארס שנחשבו לנבלי חרס
 מעשה ידי יצר. דבר זה גרס גם. חנן חלצו שר הניקו גוריהן,
 חלצו פתח' הולילו כמו וחלצו את האבנים. חנין זה כשרואה גוריו
 מושד שדיו. להק. מחיקו ומראה חותם להם. כדי שיבואו וינקו, אבל

בת עמי לאחר כיעינים שאחריותה על בני' לפי שנמקו שדיהן מחמת
 כהעב. דבק לשון יונק וגו' פורש אין להם, בולע אין להם,
 כל זה גורם שחשך הארס. האוכלים למעורנים, גדולים שבהם
 בהיו טהגים לאכול מעדנים נשמו בחוונות. האמונים עלי חולע,
 המכוסים עד עכשיו בחולעת שני צבוא עליהם לרה ולוקה חבקו
 אשפתות, להחחמם בהם לפי שאשפה חמה היא. ויגדל עון בת
 עמי מחטאת סדום, אמר ר' ברכי' נעשה בשבט יהודה ובנימין
 מה שלא נעשה בסדום, בסדום כתיב ומטאחם כי כבדה מאד ובשבט
 יהודה כתיב עון בית ישראל ויהודה גדול במאד מאד אומן לא
 נשתייר מהם פליטה כלומר אנשי סדום שלא היו עונם גדול כעין בית
 יהודה וישראל לא נשתייר מהם פליטה חלא ההפוכה כמו רגע חבל
 בית יהודה וישראל נשתייר מהם פליטה אומן לא פשטו ידיהן במטות
 דכתיב ולא חלו בה ידיים, אמ"ר תנחומא דלא חלח יד ליד כלומר לא
 הניח יד של אחד מהן ללדקה לחוך ידו של חבירו עני ולפיכך נהפך
 כמו רגע חבל אלו פשטו ידיהם למטות דכתיב רחמינוח בשלו ילדיהן
 והיו לברות למו בשבר בת עמי. ומפרש במדרש איכה שלא בשלו
 ילדיהן אלא מחוך שנטלו גלוסקאות מיד בניהן והיו מברות אח עלמן
 בהן ואת שכינותיהן שהיו חבילות מעלה עליהם כאלו ביטלו ילדיהן
 כך פתר' אחר המדרש. ולענין פשוטו של דבר ויגדל עון בת עמי
 מחטאת סדום ההפוכה ולא הניחו בה מקום שלא ההפוכה ה"ד לא
 חלו בה ידיים כמו וחלו על ראש חויב. ירום, מקום כמו לא היו
 להם ידיים לזום. זכו נזירי' משלג, מירי' חלו שערות ראשיהן שהיו
 לבנים בשלג שמחוך מאכל ומשקה מחלבנים שערות של אדם חפן
 מחלב וחדע שכן הוא ואם יפול במשכב והוכח במכאוב אם יהיו שערות
 ראשו לבל' ביום נופלו כשיקום והתהלך בחוך תראה אותם שמורות.
 נזירי', שערותי' כמו גור מרץ. אדמו עצם מפנינים, זהב קרוי
 פנינים לפי שמטמינים אותו בפנים. ספיר גורחם, שורחם גורחם
 מחוללת כספיר. חשך משחור חארם, אותם בני אדם שזכו משלג

ולחו מחלב ואלמו עלם מפנינים ועכשיו חשך משהור חארס. לא
 נכרו בחוצות, אוחס שראו אוחס לשעבר לא הכירו אוחס להבא.
 צפר עורם על עצמם, לפד דקורינו"ה בלע"ז. טובים היו הללי
 הרב מחללי רעב, אלו אמר טובים היו הללי הרב ושחק הייתי
 נותן טעם לדבר למה טובים היו הללי הרב ודומה שקד עליה בדעתו
 לומר למה טוב להם לאוחס שמתו בהרב מאותן שמחו ברעב שאותן
 שמחו ברעב כשטועמין להם חמוצות שדי ואוכלין הרבה ומחבקטין
 מיטיהן שנקלרו מחמת הרעב ויוזבו מדוקרים פתח משוקעים חזת
 שאוכלין חמוצות שדי וגפן מעול מחמת הריעי שינא חק לכריסן. ידי
 נשים רחמניות, לשעבר בשלו ילדיהן עכשיו היו לברות למו להברות
 לעלמן. לא האמינו מלכי ארץ וכל יושבי חבל, שיבא נר ואויב
 בשערי ירושלים, ומי גרס להם מחטאות נביאי וכה"ל. נעו עורים
 בחוצות, מחמת שנגאלו בדם כל קד שלא יוכלו יגעו בלבושיהם.
 סורו טמא קראו למו סורו סורו אל חגעו כי נצו וגם נעו, מחמתו
 של הקב"ה. נט כמו חק למואב כי נלא תלא שפת' חטו כנף למואב
 כי נשף כבודו חק כאן כי נט עפו שסרו מדרכי המקום וגם נעו וגם
 הניעו נעתקו מחמתו. אמרו בגוים, כשגלו בין האומות היו האומות
 אומרים עליהם לא יוסיפו לחזור ולגור בארצם. פני ד' חלקם,
 הפילס על פני כל הארץ וגו' להביטם, כל זה דברי האומות. עודינה
 חכלינה עינינו אל עורתינו הבל, עדיין היינו יכולים לנפות על
 עורח מלרים שכחב בהם מלרים הבל וריק הם לא יבואו, לשון בני
 אדם הוא כשאדם מלפה לחברו וחברו לא בא הוא אומר עד עכשיו
 הייתי מלפה לעורח הבל, עודינה חכלינה עינינו הנקור"ה פורריומ"ס
 מל"ט"ר אול"ה" בלע"ז. צרו צעדינו, צרו לשון שמחה וחרבה כלומר
 שמתו לעדינו מלכת ברמובותינו. קלים היו רודפינו מנשרי שמים,
 ומפר' והולך איך היו קלים שעל ההרים דלקונו דרכי של רודף אס

v) Ancora porremo notre oell, noch wird vermögen (oder werden wir hin-
 strecken von porgere) unser Auge.

יודע שהוא צורה לו דרך המישור רודף אחריו אבל שיודע שנמלט
 לו ההרה נושא ממנו מלרודפו ולא יחייגע אחריו בהרים אבל אלו
 על ההרים דלקונו, דרך- של רודף לרדוף בשוב ומאחר שיודע שאויבו
 גם בדרך מדבר חדל ממנו לרדוף אחריו ואלו אפי' במדבר הרבו
 לנו. רוח אפינו משיח ד', יש שפותרים אותו על יאשיהו ויש
 שפותרים אותו על גדלי' בן אחיקם שהפקיד עליהם מלך בבל ונראה
 שעל גדלי' בן אחיקם הוא אומר לפי שהוא אומר אשר אמרנו בללו
 נחי' בגוים ובימי יאשיהו לא גלו עדיין שבט יהודה ובנימין. שישי
 ושמחי בת ארום, כחדם שרואה לחבירו שעושה שום עבירה ואומר
 לו עשה כל עבירות שיבאו לידך ודע כי על כל אלה יביאך אלהים
 במשפט ואף ראה הגביה לאדום ששמחה במפלתן של ישראל אמר
 לה שישי ושמחי בת אדום את שמחה עכשו אך דע לך שגם עליך
 יעבור כוס. כמו שעבר על ישראל וחסתכרי וסחית ומלית והשתי כל
 הכוס עד שחערי כל הכוס, הוי להם לאומות העולם שעדיין לא
 טעמו כוס החרעלה ועמידין לשחוחה עדיין ואשריהן לישראל שכבר
 שחו מיד ל' את כוס החרעלה לא יזסיפו לשחוחה עוד ה"ד חם
 עונך בת ציון לא יוסיף להגלותך פקר עונך בת אדום גלה על
 השאתיך בדבר שהי' מכוסה עד עכשו ועכשו הוא מחיל לגלותו
 נופל לומר גלה על השאתיך כשם שאמר ישעי' וגלחה הארץ את
 דמיה ולא חכסה עוד על הרוגי':

פרשה ה'

זכור ד' בזה הוי לנו מימינו בבסוף שחינו, לא חלחר מימי
 אחרים אלא אפי' מימינו בבסוף שחינו. עצינו במהיר יבואו, לא
 ענים של אחרים אלא אפי' ענינו. יגענו לא הונח לנו, מימינו

שיגענו אין אומות העולם מניחים אותן לנו אלא באין ונוטלין ממנו.
 מצרים נחנו יד, לגשות שב"ן בזה במקום נו"ן שנית כמו שיאמר
 נחנו יד כלומר שנחנו להם יד שנהי' נשמעין להן וכפופין להם ונחנו
 סכר לעזרה. אשור לשבוע לחם, וגם לבני אשור קשרנו אהבת
 לשבוע לחם. אבותינו חטאו ואינם, כלומר אעפ"י שכבר מחו
 להם עוונותיהם סבלנו. עורנו כתנור נכמרו, נקמץ העור ונעשה
 קמטין כאלו נשרף בתנור חם, כל דבר שנמתח מתחלה ונחר ונקמץ
 עוד קרוי כומר, כמו בושלי כמרין (ברכות מ"ב) על שם שמקבלין
 אותן לחמים המאוחרין לבישול ומכניסין אותן אל כלי אחר כדי
 שיחבשלו. על זה ה"י דוה לבנו על הר ציון, מניח לו כל הארות
 האחרות למעלה שעברו עליהן ובכולן לא נאמר על זה ה"י דוה לבנו
 כי אם על הר ציון ששמש מלמד שקשה להם חורבן הבית מכל הארות
 שעברו עליהם. שועלים הלכו בו, רמסו וכבשו בו פחד דשו כמה
 דחניינן ( ) הולך בהן כדי עבדן טהורין, וכאז שיסד
 רבינו גר שום דשו בו שועלים ונחרט למחרשות. השיבנו די
 אליך ונשובה חדש ימינו כקדם.

ליקוטים מפירוש על איכה לר' טוביה בר אליעזר ז"ל בעל לקח טוב ליקטתים מב"י
שלי אני אהרן יעללינעק.

א' גלחה יהודה מעוני ומרוב עבודה, אינו דומה גלות
יהודה לגלות האומות שאומות העולם אוכלין בגלותן ומשמחין עם
שזביהן אבל ישראל אינו כן אלא מסוגפין ברעב ובצמא ובעירוס
ובחוסר כל. ד"א גלחה יהודה מעוני כלומר בעוני וברוב עבודה
ודומה לו והנותר בבשר ובלחם והוא מבשר ומלחם. ס"א גלחה
יהודה מעוני אחר שנאבד עשרם וכבודם אחרי כן גלו:

דרכי ציון אבלות, שהיו ישראל עולק ג' פעמים בשנה בשמחה
והיו עושין להם סכות סכות בכל מקום ומקום כדי שלא יכה עליהם
השרב כענין של' אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי ועכשיו אבילות שעלו
באוחן קמטונים ומחולים:

על כן לנדה היתה, וכן הוא אומר ויהיו נודדים בגוים:
טומאתה בשוליה, זה תופת וגי בן המס שהוא בשולי ירושלים
שהיו שורפין שם את בנייהם ואת בנוחיהם לשעירים:

נשקר, ענינו לפי מקומו נקשר או נתחבר עול פשעי בידו.
מלשון שקידה שהיה השם שוקד עול פשעי והיו כולן חתומים לפניו
לפיכך נשתרגו עלו על טארי. ס"א נשקר ד' חמת ר' כמו רוגנים
רוגנים להתגרר להתגרר ויהיה פירושו מלשון סקירה כי סוקר השם
על פשעי כמו סקר סקירא לשון משנה לסוקרו בסוקרא:

ב' איכה יעיב באפו, העריב והחטיף והאפיל כענין של סכותה
בענין לך והעב מאפיל יותר לכך נאמר איכה יעיב באפו:

מה אעידך ומה אדמה לך, שבזמן שאדם רוחה אדם כמותו
עלוב כמותו מקבל על עצמו נחמה:

ג' ויפשיחני, הבקייעני כענין של וחזקת העיר:
 הביא בכליותי בני אשפתו, אלו החלים שבחוק האשפה אלו
 הם דאגות הגלות ומזוקות העמים וכן הוא אומר הייתי שחוק לכל
 העמים:

ויגרם, לשון גרסה נפשי לחאבה והוא לשון שבור כלומר אמר
 דוד נשחברה נפשי לחאבה על השם. הבפישני באפר, הטבייעני
 בחוק האפר. הכפישני אין לו דמיון במקרא והוא לשון חלמוד:
 חתן להם מגנת לב, טירוף הדעת והוא לשון יון אמגונא,
 חאלחך, תגרת אלה ישמע וכן חאנה מן אנה לידו, מתאנה לי,
 חאלחך כל האלות שאמרת ושחבת בחורחך:

ד' איבה יועם זהב, כלומר איבה יחשיך הזהב הוא נוי אחשי
 ירושלים שהיו דומין לזהב ומחוק הלה החשיך ודומה לו אחים לא
 עממיהו. ישנא הכתם הטוב, שהיה גופם דומה לאבנים טובות
 ומרגליות ושונה מראיתם. חשתפכנה אבני קדש, אלו דמי
 הלדיקים שבישראל שהיו דומין לאבני קדש ונשתפכו בראש כל חוטאת:
 זכו נזיריה משלג, כלומר שריה היו מנחרים משאר העם
 בעשרם ובהמונם נקראו חיריה וכן הוא אומר ביחקאל מחירך
 וטפסריך (נחום ג' י"ז):

חשך משחור תארם, יותר מן השחור שבו משחירין את
 העורח:

ציו צעדינו, נשמו ארחותינו כמו ונשמו דרכיהם מחרגמ' וילדין
 אורחיהם:

די עורינו, זה עור שעל בשרינו כחנור נכמרו, כאלו שרק
 בחנור כמו שאז"ל בחלמוד בושלא כומרא. מפני ולעפות רעב, שרפו
 עורינו מפני הרעב. נכמרו בלעז ארפרו כל דבר שרק בלש נקוק,
 בושלא כומרא על שם שמתקבלים החאני' לכלי אחר שיחבשלוהם נקווא':